

Takdim

Orta Asya ve Doğu Türkistan'ın yakın tarihine ait önemli bir kaynak

Elinizdeki kitap Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği (1917-1991) gibi bir komünist süper devletin dünyaya meydan okuduğu “soğuk savaş” diye bilinen dönemde yazılmıştır. Onun müellifi Alihan Töre Saguni, şimdiki Çin’in kuzeybatı bölgesinde 1944 yılının Kasım ayında çıkan silahlı ayaklanma sonucu kurulan Doğu Türkistan Cumhuriyeti’nin ilk cumhurbaşkanıdır. O 1946 yılının Haziran ayında kaçırılarak, o vakitlerde Sovyet sınırları içinde bulunan Özbekistan’ın Taşkent şehrine sürgün edildi. Komünist iktidardan gizleyerek kaleme aldığı “Türkistan Kaygısı” isimli eseri, bugünlerde de ilim dünyasının tam anlamıyla tanımadığı bir kaynak durumundadır. Onun, ithaf edildiği esas Türkçe konuşan halklarına ve bunun yanı sıra islam alemine ve dünya kamu oyuna ulaşamamış olması da acı bir gerçektir.

Eserin birinci bölümü – Türkistan Kaygısı I –, 1969 yılında bizzat yazarın kendi kaleminden çıkmıştır. Modern Özbekçe döneminde yazılmış olmasına rağmen eserin dili, yüzyıllar mabeyninde tüm Türkistan milletinin ortak lisanı olagelen Çağataycadır. İkinci kısmı – Türkistan Kaygısı II – ise 1969–1980 yılları arasında, müellifin talimatıyla, oğlu Asılhan tarafından yazılmış ve böylece bir bütün hâline getirilmiştir. Bu eserin, Arap harfleriyle yazılmış orijinal nüshası, Muhammedyar Töre tarafından birinci kısmının temize çekilmiş kaligrafik nüshası ve Kutlukhan Şakirov’un Kirilce’ye aktardığı şekli bugün hâlâ muhafaza edilmektedir. Bu son Kirilce nüsha, daktilo sayfasıyla toplam 460 sayfadan ibarettir. Eserden bazı parçalar “Yaşlık” isimli Özbek edebiyat dergisinde (no: 3-4, 5-6; 1992) yayınlanmış ve eserin birinci kısmı Taşkent’te kitap olarak (Şark Neşriyatı, 2003) basılmıştır.

“Türkistan Kaygısı” isimli eserin, önemli bir kaynak olmasının birinci sebebi, yazarın Batı ve Doğu Türkistan’da 1917–1950 yılları arasında yaşanan olayları ele alması, o dönemde bölgede yaşanan gelişmelerin bilinmeyen yönlerini aydınlatmasıdır. Bu da eseri tarihî ve siyasi açıdan kıymetli kılmaktadır.

Eserde, Sovyet rejiminin, devlet terörünü nasıl siyaset hâline getirdiği ve onu hangi tarzda pratiğe döktüğü, uluslararası düzeyde Rus-Çin antitürkistan işbirliğini hangi yöntemlerle oluşturduğu ve bu siyasetin bölge halklarının mukadderatını ne denli feci şekilde etkilediği açıkça anlatılmıştır. Böylece Çin’in, sadece Orta Asya için değil, bütün dünya için büyük bir tehlike olduğuna dikkat çekilmiştir. Bununla beraber müellifin Türkistan milli istiklalinin geleceği hakkında kaygılanarak beyan ettiği fikir ve mülahazaları istikbale ışık tutucu niteliktedir.

Kitabı önemli kılan diğer bir sebep ise onun, müellifin kendi tabiriyle, Çağatayca denilen klasik Özbek dilinde, kendine özgü bir üslûple, yani, “Baburname” geleneklerini icadi tarzda geliştirerek kaleme alınmış olmasıdır. Eserin meydana geldiği dönemde komünistlerin, Türkçe konuşan halkların lisanını Büyük Rus so-

venizmi ve Sovyet ideolojisi temeline oturtarak, Kırgızca, Kazakça, Özbekçe ve saire diye parçaladıklarını düşünürsek, bu yapının dilbilim ve edebiyat açısından taşıdığı mana kendiliğinden ortaya çıkar.

Elinizdeki Türkçe “Türkistan Kaygısı” Alman Doğu Enstitüsü’nün saygın bir katkılarıyla uzun bir çalışma sonucu hazırlanmıştır. Eksiği giderilmiş, metin başlıklara ayrılmış, içerik düzenlenmiş, açıklamalar, indeks verilmiş, konuyla ilgili materyaller eklenmiş ve de Arap harfleriyle yazılmış orijinalinin kopyası (tıpkıbasımı) alınmıştır. İşbu eserin, bugüne kadar ulaşmasında en büyük emek şüphesiz, her türlü tehlikeye göğüs gererek onu koruyan baş yazar oğullarınındır. Bunu burada zikretmek bir vefa borcudur.

Türkçe “Türkistan Kaygısı”nın neşri seksan yıldan beri milletten politik nedenlerden dolayı çok bir titizlikle gizlenegelen tarihi vakia ve olguların gerçeğini bilmeyi hak ettiklerini düşünen pek çok okuyucunun ilgisini çekecektir diye ümit ediyoruz.

Kutlukhan-Edikut Şakirov